

Klub Sisyfos a snahy o omezování akademické svobody

Ing. Dora Assenza, Ph.D.

V období od července do září 2007 obdrželi rektor Univerzity Palackého v Olomouci, vedení Pedagogické fakulty UP a Ministerstvo školství ČR informace formou emailů a prostřednictvím médií, podle kterých se na Univerzitě Palackého propagují „iracionální metody“ a „okultní pavědy“. Autoři těchto zpráv jsou členové a příznivci Českého klubu skeptiků Sisyfos, který se ve svých stanovách vymezuje jako skupina „racionálně myslících osob“ s cílem chránit občany před „paranormálními názory“.¹ Klub Sisyfos má dlouholetou historii v činnosti proti alternativám ve školství, zdravotnictví, zemědělství, energetice atd.² Každoročně uděluje jednotlivcům a organizacím tzv. Bludný balvan za „matení české veřejnosti a rozvoj blátivého způsobu myšlení“.³ K udělení Bludného balvanu vede členy klubu jejich vlastní úsudek.

V současnosti se klub Sisyfos zaměřuje na Centrum inovativního vzdělávání (CIV) na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. CIV bylo založeno v roce 2005 jako nezávislé a neideologické fórum. Nezastává jeden směr ve vědě, vzdělávání a politice a vítá široké spektrum postojů. Úkolem CIV je prezentovat rozličné přístupy, ve kterých lze nalézt podněty k vědeckým analýzám a diskusím. Podstatou Centra je podchytit „best practice“ z různých vzdělávacích projektů, jejichž hlavní charakteristikou je otevřenost a kritické hodnocení myšlenek. Pojem „inovativní“ v názvu Centra představuje novum v komplexnosti témat a přístupů k nim. CIV nabízí rozmanitou škálu témat, v nichž dává příležitost k prezentaci organizacím a jednotlivcům v ČR, kteří nemusí zastávat stejná stanoviska. Jak je běžné na univerzitách, CIV jako vzdělávací instituce vítá kontroverzní debaty. Rozvíjí tak myšlení účastníků, a tím se odlišuje od těch, kteří by chtěli vyloučit některá témata a myšlenky z akademických debat.

Od února 2006 do května 2007 proběhlo na Pedagogické fakultě 90 workshopů, které vedli lektoři z celé ČR.⁴ Každý lektor měl možnost představit své téma v časovém úseku dvakrát 90 minut. Účastníkům tak bylo poskytnuto mnoho informací i praktických dovedností. Účast na workshopech byla dobrovolná, zvolená na základě vlastního zájmu a výběru. Záměr workshopů byl informační – bylo na účastnících, co uznají za podnětné a přínosné pro svou práci. Podle značného zájmu o workshopy, kladných evaluací a ohlasů soudíme, že projekt CIV byl užitečný.

¹ Sisyfos, *O nás: Český klub skeptiků SISYFOS* [Internet]. Sisyfos [citováno 6.9.2007]. <http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1148731486>

² Pojem „alternativní“ může evokovat negativní konotace; je ovšem třeba si uvědomit základní význam slova, tj. jiný, zástupný, náhradní ve smyslu rozšíření možností.

³ Sisyfos, *Statut pro udělování výroční ceny Sisyfa Bludný balvan* [Internet]. Sisyfos [citováno 6.9.2007]. http://www.sysifos.cz/files/statut_blb.htm

⁴ Témata byla velmi rozličná, např.: Policie ČR: Řešení přestupků a kriminality mládeže; Jak si poradit s inspekcí ve škole; Jak působí na psychiku dětí reklama a násilí v médiích; Proč berou drogy? Jak pomoci závislým, efektivní prevence, práce P-centra; Vzdělávání a výchova romského dítěte očima českého učitele; Tvorba kurikula školy; Know-how, jak má škola napsat grantový projekt; Jak pomoci žákům ZŠ a studentům SŠ s profesní orientací; Zkušenosti učitelů ZŠ: Jak získat vzájemný respekt učitel – žák; Jak upevňovat kázeň na základní škole, vzájemný respekt mezi žákem a učitelem; Hlasová a pohybová příprava pro učitele; Kontakt s nevidomým - průvodcovské techniky; Specifika rámcově vzdělávacích programů pro střední odborné školství; Využití výpočetní techniky ve školních předmětech; Jak pracovat s nadanými dětmi v českém vzdělávacím systému; Jak komunikovat s cizinci a jejich dětmi: Přístup k cizincům a přístup cizinců vůči prostředí hostitelské země; Jak dobře psát, jak si zvolit téma, jak vytvořit dobrou prezentaci; Interaktivní metody ve výuce dějepisu; Využití mimoškolních aktivit, projektů, kreativita. Viz www.civ-up.cz

Autoři výše zmíněných zpráv – dále v textu jen kritici CIV⁵ – mají výhrady vůči faktu, že mezi 90 workshopů byla zařazena i témata jako relaxační techniky (např. jóga), alternativní školy (např. waldorfská pedagogika) a přírodní metody léčení (např. gemmoterapie). Největší námitky pak vyjadřují vůči workshopu, který vedl poradce pro osobnostní rozvoj a astrolog Milan Gelnar.⁶ Důvodem výhrad k zařazení výše zmíněných témat je tvrzení, že jde o nevědecké, iracionální pavědy, a jako takové nemají místo na akademické půdě. Není přitom zřejmé, proč by členství v dobrovolném klubu Sisyfos mělo autorizovat kompetentnost k rozhodování o míře racionality a k apelowání na vedení univerzity, aby vyloučilo některé téma z diskuse na akademické půdě.

Dle svých stanov vystupuje Český klub skeptiků Sisyfos, zastávající tzv. „nový skepticismus“, od roku 1995 coby mluvčí a obránce vědy a racionality. Pro naplnění tohoto úkolu by mělo být východiskem pochopení role univerzity, podstaty vědy a používání vědeckých metod. Otázkou je, do jaké míry jsou tyto předpoklady naplněny kritikou CIV:

Role univerzity

Argument kritiků CIV, že Univerzita Palackého témata na workshopech „propagovala“, je bezpředmětný a poukazuje na nepochopení role univerzity.⁷ Univerzita již ze své podstaty není propagátorem toho, o čem se diskutuje v učebnách. To znamená, že rozbor témat, ať se jedná o alternativní školy, nebo dokonce o nehumánní ideologie jako např. nacismus, nepředstavuje propagaci. Tento fakt zdůraznilo Ministerstvo školství ČR v odpovědi novináři Magazínu Právo, který je členem klubu Sisyfos. Ministerstvo školství mj. uvedlo, že cílem CIV není propagace jediné metody jako správné na úkor jiných, ale naopak rozšíření spektra přístupů na základě aktuální společenské situace. CIV nemusí být zastáncem témat, která zazněla na workshopech, nýbrž dává možnost seznámení s různými přístupy. Univerzitní půda poskytuje prostor dovědět se o existenci odlišných výkladů. Zda se členové CIV osobně ztotožňují s jednotlivými tématy, je irelevantní.

Další argument vyjádřil předseda klubu skeptiků v iDNES. Sdělil zde, že „odmítá tolerovat astrologii být jen jako alternativu v různých přístupech k žákům“. ⁸ Každý může vyjádřit, co osobně toleruje, ale nikoliv určovat, zda nějaký přístup smí nebo nesmí zaznít. Jestliže si různé skupiny budou osobovat právo na vymezování toho, co se má a nemá tolerovat, pak dojde k postupné tabuizaci, a tím se vzdálíme od ideálů demokracie. Svoboda projevu na akademické půdě je jedním ze základních principů, na nichž univerzity v demokratických společnostech stojí.

⁵ Vzhledem k tomu, že v některých případech byla komunikace ryze soukromá (emaily), není vhodné a v kontextu tohoto článku ani nezbytné uvádět jména.

⁶ Lektor Milan Gelnar prezentoval na workshopu téma vztahující se k výchově dětí, které spadá do výukového modulu „Přístup k dětem podle individuálního psychického vývoje“. Lektor se věnoval během workshopu tématice důležité pro osobnostní rozvoj a následně komunikaci s dětmi a jejich výchově. Astrologický pohled byl zmíněn jako analogie ke klasickému pojetí čtyř základních psychologických typů. Východiskem workshopu bylo tradiční rozčlenění na čtyři osobnostní typy - cholerik, melancholik, sangvinik a flegmatik. Lektor rovněž rozebíral analogickou definici čtyř (základních) psychických funkcí dle C. G. Junga. Pokud porozumíme tomu, že existují různé psychologické typy lidí, pochopíme také odlišnosti v motivaci a projevech jejich chování. Toto pochopení je pak klíčem k volbě účinné komunikace, ve které eliminujeme vzájemné nedorozumění mezi učitelem a žákem (rodičem a dítětem) a z něj plynoucí konflikty. Náplní workshopu bylo nastínit vhodnost různých přístupů k dětem na základě jejich psychologických typů, přičemž tato typologie se opírala o klasické rozčlenění a jeho analogii k intuitivnímu, smyslově vnímavému, rozumovému (myslícímu) a emotivnímu (citovému) typu.

⁷ Jedná se o projekci, jestliže organizace prokazatelně propagačně zaměřená označuje ostatní subjekty za propagační. Propagační záměr je zřejmý ze stanov Českého klubu skeptiků Sisyfos, které jsou přístupné na: <http://www.sisyfos.cz/sisyfos/dokument/stanovy.html>

⁸ Votrubová, Andrea, *Astrolog radil učitelům jak na žáky. Zaplatil mu stát* [Internet]. IDNES.cz, 5.9.2007 [citováno 6.9.2007]. http://zpravy.idnes.cz/astrolog-radil-ucitelum-jak-na-zaky-zaplatil-mu-stat-f97-/domaci.asp?c=A070830_114719_domaci_anv

V úvodu zákona o vysokých školách (111/1998 Sb.) je mj. stanoveno, že vysoké školy jsou centry nezávislého poznání a tvůrčí činnosti. Mezi akademické svobody uvedené v § 4 citovaného zákona patří také svoboda vědy, výzkumu a umělecké tvorby, svoboda zveřejňování jejich výsledků a svoboda výuky spočívající především v její otevřenosti různým vědeckým názorům, vědeckým a výzkumným metodám a uměleckým směrům.⁹

Smyslem a posláním univerzity je mj. garantovat prostor, ve kterém je možné představit jakoukoliv hypotézu o fungování světa, aniž by byl její autor umlčován nebo zesměšňován kvůli nezvyklosti svého pojetí.¹⁰ Užitečné mohou být nejen hypotézy, které lze testovat principem falsifikace dle Karla Poppera (hypotézy, které jsou vyvratitelné pomocí metody nebo technologie přístupné v daném období). Užitečné jsou i hypotézy, které nelze v daném období vyvrátit kvůli limitované míře našich poznatků nebo nedostatkům v metodologickém aparátu, a vyžadují proto další vědeckou práci v procesu postupného zdokonalování tohoto aparátu. V neposlední řadě mají svou hodnotu i hypotézy, které nejsou v daném období verifikovatelné ani falsifikovatelné, ale jsou ověřovatelné vlastními zkušenostmi. Ačkoliv poslední typ hypotéz nekoresponduje s postojem skeptiků, tzv. kritickým racionalismem, není důvod, proč je vylučovat z debat.

Podstata vědy

Diskuse o vědě probíhá už po staletí a nemůže být nikdy uzavřena. Je-li vůbec možné učinit konečný závěr v souvislosti s vědou, pak ten, že neexistuje vědecká autorita stojící nad ostatními a že jakýkoli pokus vytvořit takovou autoritu byl často zdrojem vědecké stagnace, omylu a omezování. Je sporné, když se skupina lidí staví do role nadřazené autority s oprávněním posoudit, o čem je přijatelné hovořit na univerzitní půdě. Dává tím najevo, že se nepovažuje za subjekt rovnocenný ostatním, ale za instanci, která je povolána provádět selekci témat. Považuje sama sebe za normu a vše ostatní, co se neztotožňuje s jejím pohledem na svět, pojímá jako odchylku. Místo ekvipolence je nastolena hierarchie, vztah nadřízenosti a podřízenosti. S takovým principem je vždy spojeno úsilí o moc. V akademické sféře to představuje touhu vytvořit monopol vědeckosti, vymezovat cesty vědění a prosadit svůj pohled, aby platil i pro ostatní. Výsledkem je homogenizace, která vede k ustrnutí.

Vývoj vědy spočívá v živé debatě a v otevřenosti vůči novým myšlenkám a metodám; proto CIV zařadilo i témata, o kterých se na univerzitní půdě běžně nehovoří. Historie vědy ukazuje, že spory o metodu a teorii jsou nutné a že je důležité neomezovat se v procesu hledání cest a způsobů poznání. Věda nepřináší „Pravdu“, ale přibližuje k možným pravdám prostřednictvím různých přístupů. Výklady považované v určité době za platné byly v dějinách mnohokrát vyvráceny.¹¹ Thomas Kuhn v knize *Struktura vědeckých revolucí* popisuje tři fáze těchto revolucí. První fází je odhalení určité anomálie, zjištění, že něco v tradičně uznávaném výkladu nefunguje. Druhou fází je krize, kdy po opakovaných neúspěšných pokusech přizpůsobit objevenou anomálii výchozímu koncepčnímu modelu nastává jeho zavržení. Ve třetí fázi vzniká nové paradigma nebo model,

⁹ Zákon přitom neposkytuje kritéria, která by se měla uplatňovat pro rozlišování vědeckého a nevědeckého.

¹⁰ Příkladem je udělení Bludného balvanu prof. Stanislavu Grofovi, který je celosvětově uznávanou kapacitou na poli psychiatrie a jenž má 5. října 2007 převzít na slavnostním ceremoniálu cenu od Nadace Dagmar a Václava Havlových Víze 97. Tato cena se uděluje „význačnému mysliteli, který svým dílem překračuje tradiční rámec vědeckého poznání, přispívá k chápání vědy jako integrální součásti obecné kultury, nekonvenčním způsobem se zabývá základními otázkami poznání, bytí a lidské existence.“ Zdroj: Víze 97: Cena Nadace Dagmar a Václava Havlových Víze 97 [Internet]. Víze 97 [citováno 9.9.2007], <http://www.vize.cz/cena.php>. Bludný balvan byl udělen i časopisu Vesmír, renomovanému přírodovědeckému periodiku (viz <http://www.vesmir.cz>).

¹¹ Např. dříve odsuzované příkládání baněk nebo pijavic provádí dnes běžně Institut Klinické Experimentální Medicíny (IKEM) v Praze. V plastické chirurgii se pijavice přikládají přímo, v kardiologii se extrahuje hirutin se slinných žláz k rozpouštění hematům.

kteřý často obsahuje komponenty předchozího modelu, ale přesahuje ho.¹² Vycházíme-li z teorie o struktuře vědeckých revolucí, pak je pro vývoj vědy přínosné zahrnout do akademických debat i kontroverzní problematiku, a nevykloučovat a priori možnost existence poznatků, které překračují rámec v dané době uznávaných standardů.

Vědeckost spočívá v metodě, ne v tématu, jak se domnívají kritici CIV. Jakékoliv téma může být analyzováno vědeckým nebo nevědeckým způsobem. Bádání ve všech oblastech lidské činnosti je plné pokusů, omylů, slepých cest i překvapivých rozuzlení. Je-li prostor pro zkoumání světa administrativně (nebo vlastní autocenzurou) vymezován nebo jsou-li „povoleny“ jen jisté metody, vyhneme se některým ze slepých cest, ale zároveň mineme mnohé žádoucí cíle. A co je největší ztrátou – rezignujeme na poznání světa v celé jeho variabilitě.

Vědecké metody

Jestliže klub Sisyfos na svém webu uvádí snahu „šířit a obhajovat poznatky současné vědy“ a „pochopení vědecké metody“, lze očekávat, že jeho členové budou používat vědeckých metod v argumentaci.¹³ Následující výčet směřuje k otázce, zda kritici CIV dodržují pravidla vědy, o nichž tvrdí, že je obhajují:

První princip spočívá v odbornosti. V žádné kritické reakci (web klubu Sisyfos, emaily, články v médiích) se neobjevují informace, které by poukazovaly na odborné znalosti o kritizovaných tématech. Není jisté, zda kritici CIV mají vědomosti o oblastech, ke kterým se vyjadřují. Vyhýbají se detailnímu rozboru před učiněním závěrů a místo aby jejich kritika šla do hloubky, jeví se povrchní a bez argumentace.

Druhý princip, na kterém je věda postavena, jsou empiricky podložená tvrzení. Ani jeden z kritiků CIV se neúčastnil workshopů, a není tudíž zřejmé, na základě jakých empirických podkladů došli ke svým závěrům.

Třetí princip souvisí s rozvážným postupem vědecké práce, který zahrnuje rozlišovací schopnosti. Kritici CIV nerozlišují; plošně posuzují několik témat najednou. To koresponduje se zaměřením klubu Sisyfos, který směšuje rozličné oblasti, jež spolu nemusí souviset. Odsuzují:

...všechny okultní, ezoterické a paranormální názory, aktivity a jevy. Patří sem astrologie, keltománie, numerologie, tzv. ufologie, téma mimozemšťanů, proutkaření, poltergeisté, posmrtný život, kryptozoologie, pseudohistorie, zázraky, kreacionismus. Dalším širokým tématem je parapsychologie s jejími četnými fenomény: spiritizmem, psycho-event, biotronikou, radionikou, i pseudovědeckým hledáním tzv. psychických sil. Důležitým tématem je tzv. alternativní, resp. nekonvenční medicína, jejíž šíření je vážnou hrozbou pro zdraví občanů. Nejvýznamnějšími směry v této sféře jsou homeopatie, clusterová medicína, akupunktura, biotronika, chiropraxe a desítky dalších, často kuriózních metod. Vyjadřujeme se i k jiným „alternativním“ oborům: ve školství k waldorfským školám, v zemědělství k tzv. ekologickému zemědělství. Upozorňujeme na významnou negativní roli našich médií v šíření iracionality.¹⁴

Takové paušální soudy nepůsobí hodnověrně, protože nepřipouští možnost mezi vlastního poznání, které plyne z omezení teorie a metodologie. Hodnověrnost spočívá v tom, že vědci podávají důkazy zdrženlivě, pravdivost závěrů prosazují až po vlastním důkladném prověření,

¹² Kuhn, Thomas: *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: Oikoymenh, 1997 (1962)

¹³ Sisyfos, *O nás: Český klub skeptiků Sisyfos*, [Internet]. Sisyfos [citováno 6.9.2007]. <http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1148731486>

¹⁴ Sisyfos, *O nás: Český klub skeptiků Sisyfos*. <http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1148731486>

poukazují na nedostatky ve své práci a nevystupují jako neomylní a vševědoucí. Nepředpokládají, že vědecké mohou být jen metody standardizované tzv. západní vědou, vyhýbají se konstruování umělých protikladů mezi tím, co je vědecké a co není, a uvědomují si, že věda koexistuje s jinými způsoby poznání světa a že spolupráce mezi nepředpojatou vědou a jinými systémy vědění může být produktivní. Západní a východní metody, stejně jako tradiční a nové, mohou fungovat vedle sebe, aniž by jedna druhou vylučovala. Naopak se mohou vzájemně obohacovat.

Čtvrtým principem je nesměšování vědy a politiky. Klub na svých webových stránkách zmiňuje, že „nechce zasahovat do sféry politické“. Na druhé straně uvádí, že se obrací se svými návrhy, peticemi i stížnostmi na ministerstva, centrální lékařské i školské organizace i na státní kontrolní orgány. Tímto svou vůli „nezasahovat do politiky“ popírá.¹⁵ Tím, že klub Sisyfos vystupuje např. proti přírodním metodám léčení a ekologickému zemědělství, a současně podporuje nukleární energetiku a genetické inženýrství, vyjadřuje určitý politický a ideologický směr.

Pátý princip obsahuje požadavek otevřenosti, v níž je zahrnuta objektivita, vyváženost a nestrannost ve vědě. Jednou ze základních charakteristik ideologií je naproti tomu odmítání jakýchkoli odlišných názorů, což princip otevřenosti ve vědě porušuje. V našem případě je zřejmá podjatost kritiků CIV, kteří svým předem zakotveným stanoviskem ovlivňují své závěry. Z emailů a článků proti CIV je zřejmé, že již zaujali pozici, aniž by se předem informovali. Zdá se, že už jen samotné výrazy jako např. gemmoterapie, jóga, waldorfská pedagogika apod. vyvolávají u nich negativní postoje. Tyto předsudky působí jako překážka v poznání. Přesvědčení o nefungování veškerých alternativních metod působí jako filtr, který brání naslouchat a porozumět jiným pohledům, a to i těm, které jsou funkční, tj. podporují kvalitu lidského života.¹⁶

Šestý princip spočívá v rozlišování vědecké argumentace a subjektivního hodnocení. Kritika CIV se nenachází na úrovni racionálního rozboru a důkazů, ale „odhaleného skandálu“. Např. článek o workshopu CIV uveřejněný na webu klubu Sisyfos je v rozporu se základním zaměřením tohoto klubu, kterým je racionální myšlení. Článek je postaven na emocionálně zabarvených výrazech, které se nepohybují v rovině racionální argumentace, viz některé příklady.¹⁷

Z workshopu konaného sedmnáctého dubna tohoto roku však racionálně uvažujícího člověka zamrazí.

Učitelům je tedy astrologie předkládána jenom jako jeden ze způsobů přístupu k dětem, který mohou používat a také nemusí. Není to krásné?

Vyjádření paní Assenza mě, bohužel nejen obrazně, shodilo ze židle.

Nevím, co je horší. Zda to, že ředitelka Centra inovativního vzdělávání při Univerzitě Palackého obhajuje a nechává vyučovat astrologii, nebo že ministerstvo s klidným srdcem tuto její odpověď vzalo na vědomí.

Dovedu si dost dobře představit, jakou paseku může učitel, věřící svému přednášejícímu, s dětmi udělat, když k nim bude přistupovat podle znamení místo znalostí z vývojové psychologie. Paní Assenza zřejmě ne.

¹⁵ Politickou činnost nepředstavuje jen činnost politických stran, ale jakýkoli pokus ovlivňovat legislativu a politické nebo společenské instituce.

¹⁶ Jakékoliv tvrzení, objev nebo závěr vyžaduje studie vyhotovené vědci, kteří nezastávají již předem vymezené stanovisko. Argument, že něco fungovat nemůže, není jako odůvodnění dostatečný. Podobně nepřesvědčivé je konstatování, že něco bylo vědci vyvráceno, pokud se nejednalo o objektivní zkoumání, ale záměrnou snahu o vyvrácení.

¹⁷ Kyša, Leoš: *Budou učitelé učit děti podle znamení?* [Internet]. Sisyfos, 2.8.2007 [citováno 6.9.2007]. <http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1186081105>

Jelikož tento styl se objevoval doposud v každém článku kritiků CIV z řad klubu Sisyfos, nabízí se otázka, do jaké míry porozuměli zaměření svého klubu a zda taková podoba subjektivity není na úkor jeho serióznosti.

V neposlední řadě je protimluv „šířit a obhajovat poznatky současné vědy“ a zároveň vytvářet překážky ve svobodném myšlení. I když vědec nesouhlasí s určitou teorií nebo metodou, odolává přesto pokusům vytvářet tyto překážky. Vyzdvihuje ideál tvůrčí a myšlenkové otevřenosti, chrání volnou cestu pro rozvoj vědy a zaručuje, aby tato cesta mohla vést všemi směry, nikoliv pouze jedním, který bude určován nějakou skupinou.

Etika

Již několik let klub Sisyfos uděluje Bludný balvan, anticenu za „významné příspěvky ke klamání veřejnosti“. Cílem je diskreditovat jednotlivce a organizace, které podle klubu Sisyfos přispívají k „matení české veřejnosti“ a k rozvoji „blátivého způsobu myšlení“. Tuto cenu udělují „satirickou formou“. Je akceptovatelné v demokratické společnosti kohokoli zesměšnit. Problém je však v asymetrii prostředků: na jedné straně je skupina, která je známá a již je dán prostor v médiích, a na druhé straně je často jednotlivec, který nedisponuje stejnými možnostmi se bránit. Dalším aspektem, který lze v souvislosti s etikou zmínit, je osobní důstojnost a čest, která může být v očích „oceňovaných“ subjektů dotčena, zvláště když zároveň probíhá mediální kampaň namířená proti nim.¹⁸ Skeptikové si patrně neuvědomují, jak by se cítili, kdyby se něco podobného stalo jim.

Je otázka, zda způsob, jakým se kritici CIV snažili získat informace a jakým je zveřejnili, je korektní. Nejprve se pokusil novinář, který je členem klubu Sisyfos, získat informace prostřednictvím mailů obsahujících zaujaté otázky jako např. „Myslíte si, že přednášky o systému, který je nevědecký, založený na hypotetických předpokladech a jeho výsledky jsou velmi často mylné, jsou vhodné pro budoucí pedagogy?“ Zároveň se obrátil na Ministerstvo školství ČR s tvrzením, že „CIV připravuje přednášky z okultní pavědy“.

Další kritici CIV se obrátili na vedení univerzity s oznámeními. V těchto oznámeních je patrná stylizace autorů do role znepokojených občanů, kteří mají dobře míněnou starost o reputaci univerzity. Vyjadřují obavy, aby nebylo poškozeno dobré jméno školy. Upozorňují na „skutečnost“ propagace iracionálních metod na hranici korektnosti a za ní. Označení témat CIV za iracionální metody za hranicí korektnosti je podáno jako zcela samozřejmá věc, o které není třeba diskutovat.¹⁹

¹⁸ Podrobný popis takové medializace lze nalézt např. v článku Ilony Manolevské, *Léčitelé podle Práva*, Meduňka, srpen 2007, s. 35. Charakterizuje ji následující postup:

1. Předstírání seriózního zájmu o dané téma a zastírání skutečného záměru za účelem získání informací.
2. Přislíbení autorizace a následné nedodržení tohoto slibu.
3. Publikace textu, jehož obsah je poskládan z informací vytržených z kontextu a použitých manipulativním způsobem překrucujícím skutečnost za účelem diskreditace dotazované osoby. K manipulaci slouží i použití vymyšlených výroků, vkládaných do úst dotyčného.

Tento postup upozorňuje na základní problém v současné žurnalistice: nejúspěšnější novináři jsou ti, kteří přinášejí zábavu a zesměšnění. Leoš Kyša v *Magazínu Právo* z 2.6.2007, s. 3, píše: „Celý text zmíněného článku jsem pojal jako bezbřehou legraci.“ Tento bulvární druh žurnalistiky apeluje hlavně na emocionální rovinu a senzacechtivost. Vybážené a objektivní argumenty se neprodávají dobře, nepřitahují pozornost.

¹⁹ Za jedno z témat na hranici korektnosti byla označena waldorfská pedagogika. Ta je ovšem institucionalizovanou součástí pedagogické teorie i praxe. První škola založená na tomto přístupu vznikla již v roce 1919 ve Stuttgartu. V ČR je waldorfská pedagogika součástí akreditovaných programů pedagogických fakult, je např. jednou z otázek ke státní závěrečné zkoušce předmětu pedagogická způsobilost. Fungují katedry alternativní pedagogiky. Např. v Německu je waldorfská škola uznávána jako ekvivalent státních škol, a to i v oprávnění udělovat vysvědčení o maturitní zkoušce. Není tedy zřejmé, proč je v kritice CIV označována za metodu na hranici korektnosti.

Pouze na základě názvu workshopů, nikoli osobní účasti, vykonstruovali kritici CIV představu o jejich obsazích a publikovali jejich kritiku v médiích. O typu těchto polemických článků jsme se zmínili již výše.²⁰ Na každé fakultě žurnalistiky je jednou z prvních informací, že zpravodajství a publicistika jsou rozdílné věci. Zpravodajství informuje, publicistika hodnotí. Články, které jsou zveřejňovány v rubrice zpravodajství, by neměly obsahovat osobní hodnocení, nebo dokonce podsouvat čtenářům vlastní či redakční názor. Pokud vezmeme článek Andrey Votrubové v iDNES jako příklad, už titul „Astrolog radil učitelům jak na žáky. Zaplatil mu stát” je tendenční. Místo aby článek objektivně informoval, obsahuje věty jako např. „Výchova školáků podle znamení zvěrokruhu zní jako špatný vtíp. Ministerstvo školství si to ale zřejmě nemyslí.“²¹

Albert Einstein nebyl skeptik

Na úvodní webové stránce klubu Sisyfos, pod článkem o CIV, je uveden následující citát Alberta Einsteina: „Dvě věci na světě jsou nekonečné: vesmír a lidská hloupost. I když s tím vesmírem si nejsem tak úplně jist.” Einstein, vedle jiných atomových fyziků a nositelů Nobelovy ceny jako např. Niels Bohr a Werner Heisenberg, nebyl skeptik; proto není jasné, proč se jeho výroky zaštiťuje skupina skeptiků. Einstein nebyl zaměřen materialisticky, ale spíše duchovně. Chápal, že věda a spiritualita nejsou dva vylučující se přístupy. Spojoval humanistické smýšlení a otevřenost v poznání. Bojoval proti „lidské hlouposti” reprezentované jednostranným pohledem materialismu. Toto je zřejmé z následujících výroků:

„Mé náboženství sestává z pokorného obdivu neomezeného vyššího ducha, který se odhaluje jako drobné detaily, které jsme schopni postřehnout svou chatrnou a vetchou myslí.“

„Vesmírná religiozita je nejsilnější a nejušlechtilejší vzpruhou pro jakékoli vědecké bádání.“

„Všechna náboženství, umění a vědy jsou větve stejného stromu.“

„Nejkrásnější, co můžeme prožívat, je tajemno. To je základní pocit, který stojí u kolébky pravého umění a vědy.“

„Věda bez víry je chromá, víra bez vědy je slepá.“

„Jediná opravdu cenná věc je intuice.“

„Technologický pokrok je jako sekera v ruce patologického zločince.“

„Kdokoli se odvažuje stavět sám sebe do role soudce na poli pravdy a vědění, ztroskotá na výsměchu bohů.“

„Večírek, na němž jsou všichni zajedno, je ztracený večer.“

²⁰ Do jaké míry polemika představuje etický problém, záleží na pravdivosti informací a úrovni manipulace v obsahu a stylu. Čtenář si může vytvořit vlastní názor přečtením článků o CIV, např.:

- Kyša, Leoš: *Budou učitelé učit děti podle znamení?* [Internet]. Sisyfos, 2.8.2007 [citováno 6.9.2007]. <http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1186081105> nebo

- Nosková, Věra: *Alternativně pracovat, alternativně žít* [Internet]. Týdeník rozhlas 35/2007 [citováno 6.9.2007]. http://www.radioservis-as.cz/archivo7/35_07/35vidi1.htm

²¹ Votrubová, Andrea, *Astrolog radil učitelům jak na žáky. Zaplatil mu stát* [Internet]. iDNES.cz, 5.9.2007 [citováno 6.9.2007]. http://zpravy.idnes.cz/astrolog-radil-ucitelum-jak-na-zaky-zaplatil-mu-stat-f97-/domaci.asp?c=A070830_114719_domaci_anv

Závěr

Problém není v tom, že kritici CIV zpochybňují workshopy. Dokonce souhlasíme s některými kritickými pohledy skeptiků. Např. tvrzení, že existují podvodníci v oblasti přírodní medicíny, je fakt. Nicméně často se v argumentaci skeptického typu objevují logické chyby. Fakt, že existují podvodníci v alternativní medicíně, neznamená, že jsou podvodníky všichni.²² Západní medicína jako celek rovněž není zpochybňována jen proto, že jsou v jejích řadách nekompetentní lékaři. Stejně tak nedojde k uzavření nemocnic nebo zakázání chirurgie jen proto, že dochází k chybám při operacích.²³ Problém skeptické argumentace je v neopodstatněné generalizaci, která je hnací silou snahy zastavit veškeré alternativní přístupy.

V jednání kritiků CIV tkví jistý paradox. Na jedné straně využívají základní právo občanů demokratické společnosti, a to vyjádřit jakýkoliv názor, argument či kritiku. Na druhé straně se však totéž právo snaží upírat ostatním. Tvrzení, že některá témata jsou na hranici korektnosti či mimo ni, vycházejí z implicitních předpokladů, že kritici CIV nebo jiné nespécifikované autority jsou pověřené vymezením korektnosti a rozdělováním témat na to, co je akceptovatelné k diskusi na akademické půdě a co nikoliv. Jelikož univerzity nabízejí vhodné prostředí k rozborům kontroverzních otázek, není důvod, proč by se CIV nemělo věnovat tématům, o kterých se veřejně diskutuje. Bylo by omylem ignorovat, nebo dokonce zakázat problematiku, která je běžnou součástí společnosti ve středoevropském prostoru, ve kterém CIV působí. Téma, jako je gemmoterapie (léčba dětí přírodním způsobem), nemůže, jak píše jeden z autorů emailu, „zjevně překračovat hranici korektnosti“, protože na něm není nic, co by bylo v rozporu s jakoukoliv zákonnou nebo společenskou normou nebo dobrými mravy.

Od dávných časů existují jednotlivci a skupiny, které se považují za vysoce vzdělané ve vědách nebo umění. Pokud všichni působí v prostoru, kde je zaručena svoboda projevu, nemusí vyvstat problém. Ten však nastane, když je domněnka o vlastních kvalitách spojena se snahou potlačit myšlení a aktivity jiných. Snahou kritiků CIV není podněcovat debatu, ale ukončit ji. Jako nástroje pro prosazení svých cílů používají vedení univerzity, státní kontrolní instituce a média. Reprezentují určitou část akademického života, která se domnívá, že existuje jediný správný názor a že ho mají právě oni. Není samozřejmé, že lidé potřebují jejich rady nebo vedení správným směrem. Lidé uvažují a rozhodují se samostatně. To se týká nejen akademické půdy, ale všech oblastí. V případě CIV to znamená, že studenti mají nejen právo být informováni o různých směrech myšlení, ale také schopnost rozeznat, co se hodí pro jejich budoucí činnost a co ne.

Pohled kritiků CIV by bylo možné přivítat jako příspěvek ke stále probíhající diskusi o povaze vědeckého zkoumání, pokud by nebylo jejich záměrem omezovat svobodu myšlení a projevu. Ačkoliv CIV kritiku respektuje, neztotožňuje se s ní již kvůli její výchozí netoleranci a nedostatku otevřenosti. Skeptici se snaží realitu vymezit pouze na materiálně zkoumatelnou, tzn. jen na to, co je hmatatelné, měřitelné, viditelné nebo slyšitelné, a to jen v rámci jimi zvoleného paradigmatu.

²² Taktéž nelze říci, že jen proto, že některé teorie nejsou (nebo zatím nejsou) prokázány, neměly by být diskutovány. Před 100 lety neexistovaly vědecké důkazy např. pro kvantovou fyziku a před dobou Columba a Magellana neexistovaly důkazy pro to, že Země je kulatá, ačkoliv Ptolemaios vytvořil mapu kulaté Země již okolo roku 140. Fenomény jako kulatá Země nebo kvantová fyzika nezačaly existovat poté, co byly dokázány. V současnosti stále existuje mnoho jevů, pro které nemáme vědecké důkazy, a pravděpodobně je neznámého mnohem více než známého. Že něco najednou z ničeho nic začne existovat, až se objeví vědecké důkazy, je nesmysl.

²³ Podle evropské studie o zdravotnictví je pobytem v nemocnici poškozeno zhruba deset procent pacientů, ať už chybnou diagnózou, změnou léků, jejich dávkováním nebo zpožděním léčby. Příkladem v ČR je nemocnice, kde pacienti voperovali endoprotézu do nesprávného kolena. Po zjištění chyby mu tvrdili, že ji také potřebuje (Pergl, Václav: *V nemocnici je poškozen každý desátý pacient*, Právo, 23.7.2007, s. 5). Dále k tomuto tématu viz např. Komárek, Stanislav: *Spasení těla: Moc, nemoc a psychosomatika*, Mladá Fronta, Praha 2005.

Pokud přijmeme možnost nepředpojatého vnímání přírody a lidské existence v ní, zjišťujeme, že jsme vystaveni mnoha faktorům a podrobeni různým zkušenostem, které se do rámce skeptiků nevejdou. V této souvislosti si připomeňme tezi C. G. Junga, že „skutečné je to, co působí“. Fakt, že někdy nerozumíme tomu, *jak* a *proč* něco působí, nás sice může znejist'ovat, ale neměl by být důvodem odsunutí daného objektu zkoumání z našeho zorného pole.

Naší představou je věda obsahující všechny perspektivy, skeptickou nevyjímaje. Potřebujeme rovnováhu a racionální debatu bez politického a ideologického podtextu. Bylo by jen přínosem, kdyby se více neutrálních vědců zabývalo studiem alternativních přístupů, aniž by se museli obávat ekonomického nebo ideologického tlaku. Neměli by se bát ztráty reputace, jestliže zkoumají něco, co není zahrnuto do hlavního proudu.²⁴

²⁴ Tento text je založen na případu CIV, a analyzuje tudíž jen některé aspekty spojené s činností klubu Sisyfos. Pro hlubší porozumění rozsahu působení této organizace je třeba podrobnějšího výzkumu. V tomto kontextu by bylo zajímavé zabývat se i aspekty, které nejsou nebo jsou jen povrchně zmíněny na jejich webových stránkách; např. povahu této organizace, základ, na kterém je postavena, její roli ve vědě a společnosti a její spojení s akademickou a politickou mocí, jež podporuje skeptické myšlení. Pozornost by mohla být zaměřena na důkladnější studium metod a strategií, jejichž prostřednictvím klub Sisyfos a jeho příznivci posilují postavení jejich způsobu myšlení ve společnosti a potlačují konkurenční.